

Ιωάννης Γ. Σαρηγιαννίδης
Ioannis G. Sarigiannidis

ΕΔΙΠ Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού, Α.Π.Θ.
Εγνατίας 156, Τ.Κ. 54636, Τηλ. 2310997059, isarigiannidis@past.auth.gr

Laboratory Teaching Staff, School of Social Theology and Christian Culture, AUTH.
Egnatia 156, Z.C. 54636, Tel. 2310997059, isarigiannidis@past.auth.gr

Το κειμηλιακό απόθεμα των προσφύγων στην Δημοτική Ενότητα (Δ.Ε.) Αγίου Αθανασίου Θεσσαλονίκης, ως αποτέλεσμα πίστης και μοχλός ανάπτυξής τους.¹

Heirloom reserve of refugees in Municipal Unit of Agios Athanasios of Thessaloniki, as a faith result and the lever of their development.

Περίληψη

Αφορμή της παρούσας εισήγησης αποτέλεσαν οι πολλαπλές επισκέψεις μου, προ εικοσιπενταετίας περίπου, στην Δημοτική Ενότητα (Δ.Ε.) Αγίου Αθανασίου Θεσσαλονίκης (Δήμος Χαλκηδόνος) και η επιτόπια έρευνα που ακολούθησε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού μου (Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού, Θεολογική Σχολή, Α.Π.Θ.) με θέμα την εγκατάσταση των προσφύγων και το κειμηλιακό απόθεμα που μετέφεραν στην περιοχή, το 1922. Οι καταγραφές των προφορικών εκείνων μαρτυριών των λιγοστών εναπομεινάντων προσφύγων θα αποτελέσουν σήμερα τη βάση της παρουσίας. Στην εισήγηση, τέλος, θα εξετάσω μια υπόθεση εργασίας: με ποιόν τρόπο θα αντιμετώπιζαν οι σύγχρονοι Έλληνες την προοπτική μιας τέτοιας ενδεχόμενης καταστροφής;

Λέξεις κλειδιά: Δημοτική Ενότητα Αγίου Αθανασίου, πίστη, κειμηλιακό απόθεμα, Μικρασιατική Καταστροφή.

Abstract: The reason for this presentation was my multiple visits, about twenty-five years ago, to the Municipal Unit of Agios Athanasios of Thessaloniki (Municipality Halkidonos) and the on-site research that followed in the context of my postgraduate studies (School of Social Theology and Christian Culture, Faculty of Theology, A.U.TH.) on the subject of the settlement of refugees and the heirloom reservethey brought to the area inthe area, in 1922. The recordings of those oral testimonies of the

---

¹ Η παρούσα εισήγηση είναι αφιερωμένη στην κ. Ζωή Ασλανίδου (1914-2002) από την Μεσημβρία της Ανατολικής Θράκης, αυτόπτη μάρτυρα διάσωσης των αγίων λειψάνων Στεφάνου, Μοδέστου, Εύπλου και Θεοδώρου. Η ίδια με τον σύζυγό της μας υποδέχθηκε με φιλόξενη χαρά και διάθεση το 2000 και μας εξιστόρησε τα γεγονότα της διάσωσης των αγίων λειψάνων μέσα από τις παιδικές της μνήμες (Εικ. 1).

few remaining refugees will form the basis of today's presentation. Finally, in the presentation, i will consider a working hypothesis: how would modern Greeks deal with the prospect of such a potential catastrophe?

Key words: Municipal Unit of Agios Athanasios, Faith, Heirloom reserve, Asia Minor Catastrophe.

Εικ. 1. Ζωή Ασλανίδου του Γεωργίου 1914-2002.

Πέρασε ένας αιώνας από τα θλιβερά αποτελέσματα της «Μεγάλης Ιδέας»² και τον ολοκληρωτικό ξεριζωμό της «σκληρωμένης Ρωμιοσύνης»³ από τις κοιτίδες της. Η Μικρασιατική καταστροφή όμως για την Ρωμιοσύνη δεν ήταν απλά μια τυπική συνέπεια ενός πολέμου, αλλά κυρίως η απώλεια μνήμης των μεγάλων εστιών του Ορθοδόξου πολιτισμού της Ανατολής, των Ελλήνων Πατέρων και της οικουμενικής αντίληψης του Ελληνισμού στην Ν.Α. Μεσόγειο.⁴

Τα ιστορικά αυτά γεγονότα θα επηρεάσουν ανεξίτηλα τη νεότερη Ελληνική ιστορία και τη συλλογική μνήμη της σύγχρονης Ελλάδας.⁵ Ο συνεκτικός ιστός της

---

² Βλ. ενδεικτικά: Ε. Σκοπετέα, *Το πρότυπο βασίλειο και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του Εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, εκδ. Πολύτυπο, Αθήνα 1988. Σ. Ριζάς, *Το τέλος της Μεγάλης Ιδέας. Ο Βενιζέλος, ο αντιβενιζελισμός και η Μικρά Ασία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2015. Γ. Γιανουλόπουλος, *Η ευγενής μας τύφλωση. Εξωτερική πολιτική και εθνικά θέματα από την ήττα του 1897 έως την Μικρασιατική καταστροφή*, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 1999. Δ. Τσιριγώτης, *Η Ελληνική στρατηγική στην Μικρά Ασία 1919-1922. Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία και εξωτερική πολιτική*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010.

³ Πρωτ. Γ. Μεταλληνός, *Ελληνισμός Μετέωρος*, εκδ. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 1992, σ. 273.

⁴ Βλ. Πρωτ. Γ. Μεταλληνός, *Ελληνισμός Μετέωρος*, ό.π., σσ. 26-29. Σχετικά με τον ρόλο του τόπου ως σημείο μνήμης βλ. P. Nora, *Les Lieux de mémoire*, εκδ. Gallimard, Paris 1997.

⁵ Ειδικότερα ως προς την διαμόρφωση της προσφυγικής μνήμης βλ. ενδεικτικά: Μ. Βαρλάς, «Η διαμόρφωση της προσφυγικής μνήμης», στο: Γ. Τζεδόπουλος (επιμ.), *Πέρα από την καταστροφή. Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, εκδ. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Αθήνα 2003, σσ. 148-174.

Ορθόδοξης πίστης όμως, κατά τον Κωνσταντίνο Κωτσιόπουλο, θα βοηθήσει την πρώτη γενιά προσφύγων να ενταχθεί με ομοιογένεια στην ελλαδική κοινωνία.⁶

Τα πορίσματα της έρευνάς μας αφορούν το συγκεκριμένο ιστορικό παράδειγμα των προσφύγων της Δ.Ε. Αγίου Αθανασίου καθώς και τον τρόπο αντιμετώπισής στις νέες εστίες τους, των θλιβερών γεγονότων της Μικρασιατικής καταστροφής και των συνεπειών της. Ο τρόπος αυτός αντιμετώπισης των δυσκολιών δεν αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο των κατοίκων της εξεταζόμενης Δημοτικής Ενότητας αλλά εντοπίζεται ως γενικότερος μηχανισμός άμυνας όλων των επήλυδων από την Μικρά Ασία εν γένει στην Ελλάδα.

Ειδικότερα, η Δ. Ε. Αγίου Αθανασίου βρίσκεται στον βορειοδυτικό άξονα Θεσσαλονίκης – Έδεσσας και απέχει από την πόλη της Θεσσαλονίκης περίπου 20 χλμ. Στα όριά της περιλαμβάνει τα χωριά Άγιος Αθανάσιος, Βαθύλακκος, Γέφυρα, Νέα Αγχιάλος, Νέα Μεσημβρία και Ξηροχώρι. Σήμερα, τα χωριά αυτά υπάγονται στον Καλλικρατικό Δήμο Χαλκηδόνος.⁷

Τα ανωτέρω χωριά συγκροτήθηκαν στη σημερινή τους μορφή από εντόπιους, καθώς και πρόσφυγες, που προήλθαν κυρίως από τις περιοχές: α) της Ανατολικής Θράκης, όπως για παράδειγμα την Σωζόπολη, τις Μέτρες, τη Μεσημβρία, την Αγχιάλο, τη Μεσσήνη, την Πέτρα, το Μπουγιούκ Γκερδελή κ.ά. β) της Μικράς Ασίας, όπως για παράδειγμα το Σεβδήκιοϊ, το Αράπ- Τσιφλίκ, την Τσομπανισιά, τον Κασαμπά, κ.ά. γ) της Καππαδοκίας, όπως για παράδειγμα το Μιστί, και δ) την περιοχή του Κάρς, όπως για παράδειγμα το Μαγαρατζίκ.⁸

Στα γεωγραφικά όρια της Δ. Ε. Αγίου Αθανασίου εγκαταστάθηκαν μετά το 1922, οι περισσότεροι. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις οι πρόσφυγες έφυγαν με έναν μόνο «μποξά» στο χέρι, σε άλλες όμως περιπτώσεις, εφόσον είχαν την δυνατότητα, φρόντισαν επιμελώς να μεταφέρουν εκτός από τα λιγοστά υπάρχοντά τους, και τις ρίζες της φυλής μας, κατά το γνωστό τραγούδι του ποιητή Γεωργίου Αθάνα: «*Το καράβι της ελπίδας*».⁹

*«Όλα μας τα καράβια πίσω γυρίσανε !
Σπασμένα τα κατάρτια, σκισμένα τα πανιά,
ήρθαν από τη Σμύρνη κι από τα Μουντανιά.*

*Φέραν των Εκκλησιών μας τα Δισκοπότηρα,
παιδιά, γυναίκες, γέροντες — γένος Ρωμιών πολύ·
τις ρίζες της Φυλής μας απ' την Ανατολή...»*

⁶«Η ορθόδοξη πίστη με τους δυνατούς συμβολισμούς της και τη δύναμη της βιωματικής εμπειρίας βοηθά στην ομοιογενή ένταξη στην ελλαδική πραγματικότητα», Κ. Κωτσιόπουλος, *Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού*, εκδ. Μυθδονία, Θεσσαλονίκη 2017, σ. 855.

⁷ Δήμος Χαλκηδόνος, *Δημοτικές Ενότητες*, <https://dimoschalkidonos.gr>, Ημ. προσπέλασης 31.08.2022.

⁸Σχετικά με την εγκατάσταση των προσφύγων και τους τόπους προέλευσής τους στη Δ. Ε. Αγίου Αθανασίου βλ. ενδεικτικά: Μ. Μαραβελάκης – Α. Βακαλόπουλος, *Οι προσφυγικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Θεσσαλονίκης*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993, σσ.156-160, 176-192, 225-253, 254-278. Θ. Γκλαβέρης, *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης. Μια αναδίφηση στη διαχρονική του πορεία*, εκδ. Ιδιωτική, Θεσσαλονίκη 1998, σσ.95-307.

⁹Γ. Αθάνας, *Αίνος και θρήνος*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1972, σ. 92.

Οι πρόσφυγες της Δ.Ε.Αγίου Αθανασίου αποτελούν τη ζωντανή μαρτυρία όσων περιγράφονται στους ανωτέρω στίχους. Κατά την εγκατάλειψη δηλαδή των πατρογονικών τους εστιών, κατατρεγμένοι και ρακένδυτοι, δεν παρέλειψαν να μεταφέρουν στις νέες τους εστίες, τα ιερά και τα όσια της πίστης τους (λείψανα, εικόνες, τέμπλο, κολυμβήθρες, δυσκολότητα, ευαγγέλια κ.ά.), αυτά δηλαδή που τους κράτησαν πνευματικά ζωντανούς όλους τους προηγούμενους αιώνες. Αυτή η πίστη τούς έσωσε και τους έδωσε τη δυνατότητα να «ξαναγεννηθούν» και να μη λιποψυχήσουν μπροστά στις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετώπισαν στη νέα τους πατρίδα.¹⁰

Η Ορθόδοξη παράδοση και η βιωματική εμπειρία λειτούργησε ευεργετικά στις πρωτόγνωρες συνθήκες που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν. Η Renée Hirschon σημειώνει σχετικά: «*Η διαδικασία ανασύνθεσης αυτού του τρόπου ζωής επιτεύχθηκε μέσω της συνειδητής επίκλησης του παρελθόντος, η οποία ήταν επίσης πολιτισμικά καταξιωμένη και θεσμοποιημένη, καθώς και χάρη στην απόλυτη βεβαιότητα για την αξία του δικού τους τρόπου ζωής*».¹¹

Τα σημαντικότερα κειμήλια που μετέφεραν στη Μακεδονία, μεταξύ των άλλων, που αποθησαυρίζονται στους αντίστοιχους ναούς των ενοριών, είναι: Οι εικόνες της Παναγίας της Ρευματοκρατορούσας, των Τριών Ιεραρχών, του αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, το τέμπλο με όλες τις δεσποτικές εικόνες (χωριόΓέφυρα), της Παναγίας της Μυρτιδιώτισσας, του αγίου Γεωργίου (χωριό Άγιος Αθανάσιος), και άλλα λειτουργικά σκεύη, όπως δυσκολότητα και δίσκοι, αφιερώματα απλών πιστών και αρχιερέων. Σταχυολογούμε μερικές επιγραφές: ΔΙΜΙΤΡΙΟΥ ΠΡΟΣΚΙΝΙΤΟΥ ΓΙΑΚΟΥΜΙ (1811), ΣΜΑΡΑΓΔΑΣ ΑΓΓΕΛΗ (1798) και του ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ ΚΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (1746, χωριό Νέα Μεσημβρία).¹²

Σε άλλες περιπτώσεις, όπως στο χωριό Ξηροχώρι, στην εκκλησία δεν ανιχνεύονται εικόνες από την Καπαδοκία, διότι όλες όσες μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα δεν αποτέθηκαν στον ναό του χωριού, διότι υπήρχε ο φόβος κλοπής. Μάλιστα, ανάλογα με την εικόνα που είχε στην κατοχή της η κάθε οικογένεια, θεσπίστηκε άτυπα, μια οικογενειακή εορτή¹³.

Τέλος, στη Νέα Μεσημβρία σημαντικό πλουτισμό για την εκκλησιαστική και πνευματική ζωή των κατοίκων αποτελεί η μεταφορά αγίων Λειψάνων: τμημάτων της

¹⁰ Σχετικά με την πίστη και την πατρίδα βλ. Άγιος Νεκτάριος Μητροπολίτης Πενταπόλεως, *Περί πίστεως και πατρίδος*, εκδ. Παρρησία, Αθήνα 2017.

¹¹ R. Hirschon, *Κληρονόμοι της Μικρασιατικής καταστροφής: η κοινωνική ζωή των προσφύγων στον Πειραιά*, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 2006, σσ. 428-429.

¹² Για περισσότερα βλ. Ι. Σαρηγιαννίδης, *Προφορική και γραπτή παράδοση της εκκλησιαστικής και πνευματικής ζωής των προσφύγων και μη, περιφέρειας Θεσσαλονίκης. Η κωμόπολη Άγιος Αθανάσιος*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2002, σσ. 89-91.

¹³ Οι πρόσφυγες ενσάρκωναν την ελληνική παράδοση, όπως παρατηρεί και ο Γεώργιος Σεφέρης καθέναν από αυτούς «*Πρέπει να έχει την ιδιοσυγκρασία να ιδεί αυτό που λέμε ελληνική παράδοση, εν κινήσει, όπου αυτό το μικρό και το λησμονημένο μπορεί να έχει την ίδια σημασία με τα απαρασάλευτα μνημεία της τέχνης*», Γ. Σεφέρης, *Δοκιμές*, τόμ. Β, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1974, σ. 76.

κάρας του αγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου,¹⁴ της κάρας του αγίου Μοδέστου, της κάρας και των ποδιών του αγίου Εύπλου και των χεριών του αγίου Θεοδώρου στον ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Εικ. 2).¹⁵

Εικ.2. Τα λείψανα των αγίων Στεφάνου, Μοδέστου, Εύπλου και Θεοδώρου, Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Νέα Μεσημβρία Θεσσαλονίκης.

Η διάσωση των λειψάνων πραγματοποιήθηκε μέσα από αντίξοες συνθήκες, υπό το καθεστώς εκφοβισμού των Βουλγάρων, που είχαν ως στόχο την οικειοποίηση, τόσο της ακίνητης, όσο και της κινητής περιουσίας των ναών, προκειμένου να λάβουν υπόσταση ως επίσημη Εκκλησία.

Για τον λόγο αυτό, οι Μεσημβρινοί έκρυβαν τα άγια λείψανα σε διάφορα σπίτια, για να αποφύγουν την κατάσχεσή τους από τους Βουλγάρους. Ο προτελευταίος κάτοχος τους ήταν ο Ανέστης Σίγας. Ο ίδιος φύλασσε τα λείψανα αυτά στο εργαστήριο βαρελοποιίας που διατηρούσε, μέχρι που κάποια μέρα οι Βούλγαροι έλαβαν την πληροφορία ότι στη συγκεκριμένη περιοχή, οι Έλληνες έκρυβαν λείψανα. Ο Ανέστης Σίγας, για να γλιτώσει από το μπλόκο, έβαλε τα λείψανα σε ένα σακί, τοποθετώντας από πάνω διάφορα εργαλεία και ροκανίδια και τα πήγε στην πρώτη του ξαδέλφη, την Κοκκώνη Λασκαρίδου- Πανταζή. Αυτή ήταν και η τελευταία κάτοχος των λειψάνων.

Η κόρη της, Ζωή Ασλανίδου, μας μετέφερε την ιστορία της διάσωσης των αγίων λειψάνων και της μεταφοράς τους στην Ελλάδα, ως αυτόπτης μάρτυρας. Η ίδια θυμόταν ως μικρό κοριτσάκι καθημερινά να βοηθά την μητέρα της να ανάβει το

¹⁴ Η κάρα του αγίου Στεφάνου φέρει στη βάση της προσγείου επιφανείας αφιερωματική επιγραφή, διασώζοντάς μας το όνομα του τοπικού επισκόπου αγίου Μεσημβρίας «ΚΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ ΑΨΠΔ» (1784). Ο Κωνσταντίνος διετέλεσε μητροπολίτης Μεσημβρίας από το 1780-1791. Βλ. Μητροπολίτης Σάρδεων Γερμανός, «Επισκοπικοί κατάλογοι των επαρχιών της βορείου Θράκης και εν γένει της Βουλγαρίας από της αλώσεως και εξής», *Θρακικά* 8, (1937), σ. 154. Μ. Κωνσταντινίδης, *Η Μεσημβρία του Ευζείνου*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1945, σ. 138.

¹⁵ Σχετικά με την τιμή των αγίων και των λειψάνων βλ. ενδεικτικά: Α. Παππαδιαμαντόπουλος, *Ομιλία περί αγίων και λειψάνων αυτών*, εκδ. Παπαλεξανδρή, Εν Αθήναις 1874. Επίσκοπος Φαναρίου Αγαθάγγελος κ.ά., *Ιερά λείψανα αγίων της καθ' ημάς ανατολής στην Βενετία*, εκδ. Αποστολική Διακονία, Αθήνα 2005.

καντήλι των αγίων λειψάνων, τα οποία έκρυβε επιμελώς με μεγάλη ευλάβεια ακόμη και από τον ίδιο τον άνδρα της, μέσα στη σκεπή του σπιτιού τους.

Η μητέρα της μετέφερε τα αγία λείψανα στην Ελλάδα κρύβοντάς τα μέσα σε ένα βαρέλι, τοποθετώντας από επάνω ρούχα, για να μην δίνει στόχο.¹⁶ Η μεταφορά αυτή έγινε κάτω από άκρα μυστικότητα, με την ίδια να μην το εκμυστηρεύεται, σύμφωνα με τη Ζωή Ασλανίδου, ούτε στον ίδιο τον άντρα της, όπως προαναφέρθηκε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καβγαδίσουν έντονα, όταν ο τελευταίος έμαθε, στην Ελλάδα πλέον, για την διαφύλαξη και μεταφορά των λειψάνων εν αγνοία του.

Τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους, οι πρόσφυγες χρησιμοποίησαν αρχικά τους παλαιούς ναούς στις περιοχές εγκαταβίωσής τους, π.χ. τον ναό του αγίου Γεωργίου στον άγιο Αθανάσιο, τον ναό του αγίου Νικολάου στον Βαθύλακκο, τον ναό του αγίου Γεωργίου στην κάτω Γέφυρα και τον ναό του αγίου Αθανασίου στη Νέα Μεσημβρία μέχρι να ολοκληρωθούν οι εργασίες ανέγερσης των νέων ναών προς τιμήν των αγίων που τιμούσαν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους.

Σε άλλες περιπτώσεις, όπως της Νέας Μεσημβρίας, οι κάτοικοι προέταξαν την ανέγερση ναού προς τιμήν του αγίου Ελευθερίου, λόγω της μεγάλης παιδικής θνησιμότητας που υπήρχε στο χωριό.¹⁷ Σε κάθε περίπτωση οι προτεραιότητες των πρώτων προσφύγων στις νέες εστίες εγκατάστασής τους ήταν η ανέγερση ναού και σχολείου για την πνευματική κατάρτιση των παιδιών τους.¹⁸

Άλλες φορές μάλιστα, οι παλαιοί ναοί χρησιμοποιήθηκαν για την προσωρινή στέγαση των μαθητών, λόγω έλλειψης διδασκηρίων, όπως για παράδειγμα στον μεταβυζαντινό ναό του αγίου Νικολάου (1860), στο χωριό Βαθύλακκος.

Οι νέοι ναοί ανεγέρθηκαν κατά κύριο λόγο με την συνδρομή των προσφύγων και την οικονομική ενίσχυση ομογενών, όπως για παράδειγμα στον Βαθύλακκο, η

---

¹⁶ Η συνθήκη του Neuilly (1919) επισφράγισε το ιστορικό παρόν του Ελληνισμού στη σημερινή Βουλγαρία. Η συνθήκη αφορούσε την αμοιβαία και οικειοθελή μετακίνηση των μειονοτήτων μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας. Οι Μεσημβρινοί εγκατέλειψαν την ιδιαίτερη πατρίδα τους με το ατμόπλοιο *Γαβριέλλα*, υπό περσική σημαία, στις 5 Αυγούστου και 5 Οκτωβρίου 1925 αντίστοιχα, που τους μετέφεραν στην Καλαμαριά για λοιμοκάθαρση. Σύμφωνα μάλιστα με την προφορική μαρτυρία της Ζωής Ασλανίδου (18-11-2001), κατά την διάρκεια της παραμονής τους στο καράβι γεννήθηκε ένα κοριτσάκι που το βάπτισαν με τον όνομα του πλοίου. Βλ. Μ. Μαραβελάκης – Α. Βακαλόπουλος, *Οι προσφυγικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Θεσσαλονίκης*, ό.π., σ. 274 και Ι. Σαρηγιαννίδης, *Προφορική και γραπτή παράδοση της εκκλησιαστικής και πνευματικής ζωής των προσφύγων και μη, περιφέρειας Θεσσαλονίκης. Η κωμόπολη Άγιος Αθανάσιος*, ό.π., σ. 88. Σχετικά με την συνθήκη του Neuilly (1919) και την ανταλλαγή των πληθυσμών βλ. ενδεικτικά: Υπουργείο Εξωτερικών, *Συνθήκη ειρήνης μεταξύ των Συμμάχων και συνησπισμένων Δυνάμεων και της Βουλγαρίας: μετά του προσθέτου πρωτοκόλλου, υπογραφείσα εν Νειγύ τη 14-27 Νοεμβρίου 1919*, εκδ. Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Εν Αθήναις 1919. Σ. Πλουμίδης, *Εθνοτική συμβίωση στα Βαλκάνια. Έλληνες και Βούλγαροι στη Φιλιππούπολη 1878-1914*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2006. D. Pentzopoulos, *The Balkan exchange of minorities and its impact on Greece*, εκδ. Mouton & Co, Paris 1962, σσ.60-61, 125 κ.ε.

¹⁷ Βλ. Ι. Σαρηγιαννίδης, *Προφορική και γραπτή παράδοση της εκκλησιαστικής και πνευματικής ζωής των προσφύγων και μη, περιφέρειας Θεσσαλονίκης. Η κωμόπολη Άγιος Αθανάσιος*, ό.π., σ. 87.

¹⁸ «Το άρθρο 15 του Καταστατικού της Ε.Α.Π. δεν επέτρεπε να διατίθενται κονδύλια από τα κεφάλαιά της για φιλανθρωπικούς σκοπούς, ή για ίδρυση σχολείων...». Τον Οκτώβριο του 1924 τροποποιήθηκε το παραπάνω άρθρο αλλά «Δεν είναι, όμως, και λίγα τα σχολεία που χτίστηκαν, εξολοκλήρου από τους πρόσφυγες, χωρίς καμιά ενίσχυση από την κυβέρνηση ή από άλλον εξωτερικό φορέα». Βλ. Σ. Πελαγίδης, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 326.

Ένωση Σεβδηκιωτών Νέας Υόρκης έστειλε 2.000 δολάρια, προκειμένου να ενισχύσει το έργο της ανοικοδόμησης του ναού του αγίου Ιωάννου του Θεολόγου.¹⁹

Η τελική κατάληξη των προσφύγων στη Μακεδονία δεν έτυχε της καλύτερης υποδοχής. Οι επήλυδες συνάντησαν εχθρικότητα στα πρώτα τους βήματα, γιατί οι ντόπιοι τούς είδαν ως «καταπατητές» της γης, που οι ίδιοι οραματιζόταν να λάβουν από το μοίρασμα των τσιφλικιών και τον αναδασμό της γης.²⁰ Συχνή ήταν η χρήση υποτιμητικών επιθέτων που τους προσάπταν οι ντόπιοι στις νέες τους εστίες, όπως για παράδειγμα, τουρκόσποροι, αούτηδες, γιαουρτοβαπτισμένοι, κ.ά.²¹

Επιπροσθέτως, η περιφρονητική στάση των «παλαιοελλαδιτών», που ήρθαν στη Μακεδονία, για να επανδρώσουν καίριες θέσεις στον κρατικό μηχανισμό, δημιούργησε αντανakλαστικά ένα κλίμα εχθρότητας και μια συμπεριφορά εκτόνωσης των απωθημένων των ντόπιων κατοίκων στα πρόσωπα των προσφύγων. Από την άλλη πλευρά, οι εμπερίστατοι πρόσφυγες έρχονταν στην Ελλάδα με την ελπίδα της συμπαράστασης και της θαλπωρής, λόγω της ολοκληρωτικής καταστροφής και των διωγμών που υπέστησαν.²²

Στα προβλήματα των διαπροσωπικών σχέσεων έρχονταν να προστεθούν οι αντικειμενικές δυσκολίες διαβίωσης και εξασφάλισης των προς το ζην. Τα προβλήματα υδροδότησης, οι συχνές πλημμύρες, οι ελλείψεις σε βασικά είδη αγαθών, οι ασθένειες και η μεγάλη παιδική θνησιμότητα αποτελούσαν καθημερινή πραγματικότητα στη ζωή των προσφύγων.²³

Οι τραυματικές εμπειρίες από την καταστροφή που έφερε η πρώτη γενιά και οι δυσκολίες που κλήθηκε αυτή να αντιμετωπίσει ήταν πολλές. Η αποκορύφωση ήρθε με τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και τον Εμφύλιο – αδελφοκτόνο πόλεμο που ακολούθησε.²⁴

Τα πρώτα χρόνια οι κάτοικοι της Δ. Ε. Αγίου Αθανασίου ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Οι καλλιέργειές τους στις περισσότερες περιπτώσεις, ήταν ίδιες με αυτές που είχαν στην «Πατρίδα».²⁵ Για παράδειγμα, στη

---

¹⁹ Μ. Μαραβελάκης – Α. Βακαλόπουλος, *Οι προσφυγικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Θεσσαλονίκης*, ό.π., σ. 258.

²⁰ Γ. Μαυρογορδάτος, «Ο διχασμός ως κρίση εθνικής ολοκλήρωσης», στο: Δ. Τσαούσης (επιμ.), *Ελληνισμός και Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί βιοματικοί άξονες της Νεοελληνικής Κοινωνίας*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1983, σ. 75. Β. Βλασίδης, «Η προσφυγική αποκατάσταση στη Μακεδονία: Οι απόψεις του ελληνικού τύπου», στο: Ι.Κολιόπουλος – Ι. Μιχαηλίδης (επιμ.), *Οι πρόσφυγες στη Μακεδονία. Από την τραγωδία στην εποποιία*, εκδ. Μίλητος, Αθήνα 2009, σ. 47.

²¹ Βλ. Γ. Μαυρογορδάτος, «Ο διχασμός ως κρίση εθνικής ολοκλήρωσης», στο: Δ. Τσαούσης (επιμ.), *Ελληνισμός και Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί βιοματικοί άξονες της Νεοελληνικής Κοινωνίας*, ό.π., σ. 75.

²² Για περισσότερα βλ. Θ. Γκλαβέρης, *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης. Μια αναδίφηση στη διαχρονική του πορεία*, ό.π., σσ. 236 κ.ε.

²³ Σχετικά με τα επιμέρους προβλήματα εγκατάστασης των προσφύγων βλ. Σ. Πελαγίδης, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*, ό.π., σσ. 227-326.

²⁴ Κ. Βακαλόπουλος, *Σύγχρονα εθνολογικά όρια του Ελληνισμού στα Βαλκάνια. Θεωρητική προσέγγιση και ιστορική ερμηνεία της Βαλκανικής συνύπαρξης*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 99-100.

²⁵ Η γεωγραφική και μορφολογική ομοιότητα θα βοηθούσε του πρόσφυγες να ταυτίσουν τον νέο τόπο με την «χαμένη πατρίδα» τους. Κατά την αναζήτηση του προορισμού εγκατάστασης, όπου ήταν εφικτό, η επιλογή του τελικού τόπου είχε ως γνώμονα την ύπαρξη κοινών χαρακτηριστικών με τις ιδιαίτερες πατρίδες των προσφύγων. Βλ. Κ. Κατσάνης, «Το προσφυγικό ζήτημα», στο: Α. Λιάκος

Νέα Μεσημβρία, στη Νέα Αγχιάλο, στη Γέφυρα, οι Σωζοπολίτες, εκτός των άλλων συνέχισαν να καλλιεργούν αμπέλια και να παράγουν κρασί.²⁶

Σήμερα, οι κάτοικοι της Δ. Ε. Αγίου Αθανασίου συνεχίζουν να καλλιεργούν τη γη και να απασχολούνται σε επιχειρήσεις στην ευρύτερη βιομηχανική περιοχή της Σίνδου, λόγω της φυσικής γειτνίασης.

Η μετακένωση του Μικρασιατικού Ελληνισμού στη μητροπολιτική Ελλάδα, παρά τις αντίξοες συνθήκες και δυσκολίες, υπήρξε ένα μεγάλο θαύμα του σύγχρονου Ελληνισμού.²⁷ Παρακάτω, σταχυολογούμε μερικά αποσπάσματα από επιφανείς συγγραφείς αναφορικά με το γεγονός αυτό.

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Αποκατάστασης των Προσφύγων στην Ελλάδα, Henry Morgenthau, χαρακτηρίζει την εγκατάσταση των Προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής στην Ελλάδα επικό εγχείρημα για το οποίο κάθε έθνος ή φυλή θα ήταν υπερήφανο.²⁸ Ο ίδιος σημειώνει ότι οι πρόσφυγες «επέδειξαν τις αρετές που κατέστησαν ενδόξους τους προγόνους τους: το θάρρος του Αχιλλέα, τη σοφία του Αγαμέμνονα, την εφευρετικότητα του Οδυσσέα και τον οίκτο των ίδιων των Ολύμπιων Θεών».²⁹

Παρομοίως και ο ακαδημαϊκός Γεώργιος Αθανασιάδης – Νόβας, ο γνωστός ποιητής Γεώργιος Αθάνας, σημειώνει: «Με παραγμένη καρδιά για τις Χαμένες Πατρίδες, έδειξαν στη νέα τους Πατρίδα δυναμικότητα και σφρίγος, ευψυχία και δραστηριότητα αξιοθαύμαστη. Τόσο που τελικά μπορεί να βγουν πιο ζημιωμένες οι Χαμένες Πατρίδες παρά οι ξεπατρισμένοι τους».³⁰

Τέλος, ο ιστορικός Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος σημειώνει: «Το πολυτιμότερο αγαθό που μετέφεραν εκείνοι από τις πατρίδες τους υπήρξε ο άρρηκτος δεσμός τους με τις πατρογονικές εστίες τους και η συνέχιση της ελληνικής παράδοσης σε κάθε επίπεδο της κοινωνικής δράσης τους».³¹

Σήμερα, μετά την πάροδο εκατό ετών από την Μικρασιατική καταστροφή με την ομογενοποίηση του ελληνικού πληθυσμού μέσα από τις επιμειξίες, την παιδεία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι διαφορές έχουν αμβλυνθεί σε μεγάλο βαθμό και οι νέες γενιές πορεύονται μακριά από τα φαντάσματα του παρελθόντος και την τοπικιστική θωράκιση.³²

(επιμ.), *Το 1922 και οι πρόσφυγες, μια νέα ματιά*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2001, σ. 147. Α. Κολιαδήμου, *Οι πρόσφυγες στο νομό Πέλλας 1912-1967*, εκδ. Επίκεντρο, Αθήνα 2018, σ. 107.

²⁶ Θ. Γκλαβέρης, *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης. Μια αναδίφηση στη διαχρονική του πορεία*, ό.π., σσ. 297-305.

²⁷ Βλ. ενδεικτικά παραδείγματα: Σ. Πελαγίδης, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*. — Του ίδιου, *Η αποκατάσταση των προσφύγων στη Δυτική Μακεδονία (1923-1930)*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1993. Γ. Λαμπρίδης, *Οι πρόσφυγες του 1922. Η προσφορά τους στην ανάπτυξη της χώρας*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992. Σ. Μουρατίδης, *Πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, Πόντου και Ανατολικής Θράκης στην Κέρκυρα (1922-1932)*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2005. Α. Κολιαδήμου, ό.π., σ. 107.

²⁸ H. Moergenthau, *Η αποστολή μου στην Αθήνα*, εκδ. Τροχαλίας, Αθήνα 1994, σ. 10.

²⁹ Ο.π., σ. 12.

³⁰ Γ. Αθάνας, *Αίνος και θρήνος*, ό.π., σ. 14.

³¹ Κ. Βακαλόπουλος, *Σύγχρονα εθνολογικά όρια του Ελληνισμού στα Βαλκάνια. Θεωρητική προσέγγιση και ιστορική ερμηνεία της Βαλκανικής συνύπαρξης*, ό.π., σ. 98.

³² Μ. Βεργέτη, *Από τον Πόντο στην Ελλάδα. Διαδικασίες διαμόρφωσης μιας εθνοτοπικής ταυτότητας*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 53.

Η πρώτη γενιά των προσφύγων μέσα από μεγάλους κόπους και θυσίες εξασφάλισε την οικονομική και κοινωνική της άνοδο, σε αρκετές μάλιστα περιπτώσεις ξεπέρασε και το επίπεδο των γηγενών.³³ Οι νεότερες βέβαια γενιές δεν έχουν βιώσει συνθήκες περιθωριοποίησης, αλλά οι συνθήκες ώσμωσης που ανδρώθηκαν οι δύο πρώτες γενιές διαμόρφωσαν την σημερινή τους ταυτότητα.³⁴

Τι είναι όμως αυτό που κράτησε όρθια την πρώτη γενιά των προσφύγων και δεν την κατέβαλε σωματικά και ψυχικά, ώστε να οδηγηθεί στην κοινωνική αποσάθρωση και τον προσωπικό κατακερματισμό; Γιατί δεν αυτοκτόνησε μεγάλο μέρος των προσφύγων, μιας και είχε χάσει τα πάντα, σε κάποιες περιπτώσεις π.χ. γυναίκα, παιδιά, γονείς, αδέρφια, περιουσία κ.ά.; Γιατί σήμερα στην Ελλάδα να αυτοκτονούν ετησίως κατά μέσον όρο 500-600, άνθρωποι, σύμφωνα με το Παρατηρητήριο Αυτοκτονιών;³⁵

Κατά την γνώμη μας η πρώτη γενιά των προσφύγων είχε μεγάλη και ζωντανή πίστη στον Θεό, στην Ορθόδοξη Εκκλησία και στους αγίους της.³⁶ Οι ίδιοι, κατά την Εκκλησία της Ελλάδος, ένιωθαν ότι ήταν φορείς ενός πολιτισμού που είχε συγκεράσει τα ρεύματα Ανατολής, Δύσης, Βορρά και Νότου.³⁷

Οι πατέρες και οι μητέρες μας στις δύσκολες ώρες του ξεριζωμού δεν παρέλειψαν να πάρουν μαζί τους, όπου αυτό ήταν εφικτό, τα ιερά και τα όσιά τους. Είναι απορίας άξιο, αν γινόταν σήμερα μια αντίστοιχη καταστροφή πώς θα αντιδρούσαμε εμείς;

Σε προσωπική έρευνα που πραγματοποιήσαμε στο Γενικό Ενιαίο Λύκειο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Ευόσμου σε δείγμα 1.200 περίπου μαθητών (το 95% των μαθητών είναι Έλληνες ορθόδοξοι) από το 2010 έως το 2020 στα κρίσιμα ερωτήματα: Τι θα κάνατε σε περίπτωση επικείμενου βομβαρδισμού της Θεσσαλονίκης και τι θα παίρνατε μαζί σας; Το 100% των μαθητών θα έπαιρνε μαζί του κατά προτεραιότητα το smartphone, το tablet, τον φορητό υπολογιστή, τις πιστωτικές κάρτες, τρόφιμα και τιμαλφή. Στο επόμενο ερώτημα: Προς τα πού θα πηγαίνατε; Η απάντηση αντίστοιχα ήταν: Σε οποιαδήποτε κατεύθυνση, προκειμένου να σωθούμε.

Στο αντίστοιχο ιστορικό παράδειγμα των προσφύγων το 1922, οι ίδιοι εγκατέλειψαν την πατρίδα τους «συντεταγμένα» και όπου εγκαταστάθηκαν, έδωσαν το όνομα της περιοχής της προέλευσής τους, προσθέτοντας το επίθετο νέος-α-ο.

---

³³ Σ. Πελαγίδης, *Η αποκατάσταση των προσφύγων στη Δυτική Μακεδονία (1923-1930)*, ό.π., σ. 225. Για τον γενικότερο ρόλο των προσφύγων στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας βλ. ενδεικτικά: Κοινωνία των Εθνών, *Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα*, εκδ. Τροχαλία, Αθήνα 1997.

³⁴ Μ. Βεργέτη, *Από τον Πόντο στην Ελλάδα. Διαδικασίες διαμόρφωσης μιας εθνοτοπικής ταυτότητας*, ό.π., σ. 68.

³⁵ Σχετικά με το θέμα των αυτοκτονιών στην Ελλάδα βλ. ενδεικτικά, όπου σχετική βιβλιογραφία: Παρατηρητήριο Αυτοκτονιών, *Στατιστικά στοιχεία Παρατηρητηρίου Αυτοκτονιών*, <https://www.klimaka.org.gr/paratiritirio-aftoktonion-iounios-2020/>, Ημ. προσπέλασης 30.08.2022. V. Kontaxakis – Th. Papaslani, «Suicide in Greece: 2001-2011», *Psychiatriki* 24, (3), (2013), σσ.170-174. Σ. Προϊκάκη – Ε. Κοτσίκου – Γ. Λάμπρου, «Οι επιπτώσεις της Ελληνικής οικονομικής κρίσης στους δείκτες δημόσιας υγείας. Γεννήσεις, θνησιμότητα και αυτοκτονίες», *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής* 34, (4), (2017), σσ. 533-544.

³⁶ Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, «Συμπλήρωση 100 ετών από την Μικρασιατική Καταστροφή», Εγκύκλιος 3063, Αριθμ. Πρωτ. 4009/25-08-2022. Α. Κολιαδήμου, ό.π., σ. 298.

³⁷ Ο.π.

Είναι λογικό σήμερα, λόγω της μεγάλης αστικοποίησης, του ανοίκειου τρόπου ζωής των περισσότερων Ελλήνων, να μην υπάρχει η συλλογική μνήμη των πατέρων και μητέρων μας.³⁸ Ειδικότερα, η φυσική γεινίαση των χωριών της Δ. Ε. Αγίου Αθανασίου με την πόλη της Θεσσαλονίκης και την βιομηχανική περιοχή της Σίνδου συνέβαλε σημαντικά στην διαμόρφωση του αγροτοαστικού χαρακτήρα της.

Κατά την γνώμη μας όμως, υπάρχει ένα κύτταρο που διατηρεί την συλλογική μνήμη άσβεστη και προτάσσει την πίστη ως αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του ανθρώπου, και αυτό είναι η ενορία.³⁹ Σε αυτό τον χώρο μπορεί να βλέπει κάποιος τον «άλλον» όχι απλά ως συντοπίτη του, αλλά ως αδελφό εν Χριστώ.⁴⁰

Οι ενεργοί ενορίτες μιας περιοχής, σε αντίστοιχη περίπτωση επικείμενης καταστροφής, θα λειτουργήσουν συλλογικά και εκτός από τα υλικά αγαθά που θα φροντίσουν να πάρουν μαζί τους, δεν θα παραλείψουν να πάρουν και τα αντίστοιχα πνευματικά π.χ. εικόνες, λείψανα, δυσκολήτρα κ.ά.

Ακρογωνιαίος λίθος σε αυτό το εγχείρημα θα είναι πάντα οι εκάστοτε ιερείς που μπορούν να λειτουργήσουν ενωτικά και συλλογικά, εμπνέοντας και εμφυσώντας στους ενορίτες την αγάπη για την ενορία ως μια ευρύτερη πνευματική οικογένεια.⁴¹

Η μετακίνησή τους θα γίνει με γνώμονα την επανένωση και τη δημιουργία της αντίστοιχης νέας ενορίας. Οι ίδιοι, όπου και να βρεθούν, θα σκέπτονται πως θα βρεθούν με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας.

Η επέτειος των 100 ετών από την Μικρασιατική Καταστροφή είναι μια ευκαιρία αναστοχασμού, επαναπροσδιορισμού και μετάπτωσης της εορτής σε πένθος, ενθυμούμενοι τον γνωστό 136^ο ψαλμό του Δαβίδ: *Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλάυσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών...*

---

³⁸ Βλ. ενδεικτικά: Χ. Γιανναράς, *Τόπος του ανοίκειου τρόπου, η Ελλάδα του 2014*, εκδ. Ιανός Αθήνα 2015.

³⁹ Σχετικά με τον ρόλο της ενορίας στην Εκκλησία βλ. ενδεικτικά: Πρεσβύτερος Ευάγγελος Παχυγιαννάκης, *Ενορία και μονή στην εκκλησιαστική παράδοση*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1993. Πρωτ. Γ. Μεταλληνός, *Ενορία: Ο Χριστός εν μέσω ημών*, εκδ. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 1990. Αρχιμ. Γ. Καψάνης, «Εκκλησία και ενορία», στο: Ε.Μασσαλή – Στέφου (επιμ.), *Ενορία προς μια νέα ανακάλυψη της*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1993. Μητρ. Ναυπάκτου Ι. Βλάχος, *Η ενορία ως θεραπευτική κοινότητα*, εκδ. Αποστολική Διακονία της Ελλάδος, Αθήνα 1995.

⁴⁰ Ο π. Γεώργιος Καψάνης σημειώνει σχετικά: «Στον ναό της ενορίας κατά τις εκκλησιαστικές συνάξεις ο κάθε ένας μπορεί να ζαναδεί τον συντοπίτη και συννεορίτη του χριστιανό, ως εν Χριστώ αδελφό, να ζαναπούν καλημέρα, να ζεσταθούν οι καρδιές». Αρχιμ. Γ. Καψάνης, «Εκκλησία και ενορία», ό.π., σ. 21.

⁴¹ Σχετικά με την λειτουργία της ενορίας και τον ρόλο του ιερέα βλ. ενδεικτικά: Πρωτ. Π. Πέτρου, «Ενορία. Πως πρέπει να λειτουργεί θεολογικά και εκκλησιαστικά», *Ομιλία στο πλαίσιο της Γ' Συνάντησης του Επιμορφωτικού Σεμιναρίου Κλήρου της Ιεράς Μητροπόλεως Μόρφου*, 28 Φεβρουαρίου 2013. Μητρ. Δράμας Διονύσιος, «Η αναγκαιότητα της κοινωνίας των πιστών», στο: *Η ενορία ως κοινωνία πιστών και ως σώμα Χριστού: χρονικόν, εισηγήσεις, πορίσματα Ιερατικού Συνεδρίου της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας*, εκδ. Μέλισσα, Δράμα 1993, σσ.115-124. Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, *Το Ενοριακό ποιμαντικό έργο στη σύγχρονη κοινωνία: εγχειρίδιο οργάνωσης και δράσης*, εκδ. Κλάδος εκδόσεων της Επικοινωνίας και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2007.

Η υγιής λειτουργία της ενορίας κατά τη γνώμη μας, αποτελεί την ελπίδα ανάστασης της σημερινής Ρωμιοσύνης που ταλανίζεται και βάλλεται παντοiotρόπως από το κλίμα του άκρατου εκδυτικισμού που επικρατεί στην Ελλάδα μετά το 1821.

Βιβλιογραφία

- Άγιος Νεκτάριος Μητροπολίτης Πενταπόλεως, *Περί πίστεως και πατρίδος*, εκδ. Παρρησία, Αθήνα 2017.
- Γ. Αθάνας, *Αίνος και θρήνος*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1972.
- Αρχιμανδρίτης Γεώργιος Καψάνης, «Εκκλησία και ενορία», στο: Ε. Μασσαλή – Στέφου (επιμ.), *Ενορία προς μια νέα ανακάλυψη της*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1993.
- Κ. Βακαλόπουλος, *Σύγχρονα εθνολογικά όρια του Ελληνισμού στα Βαλκάνια. Θεωρητική προσέγγιση και ιστορική ερμηνεία της Βαλκανικής συνύπαρξης*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1994.
- Μ. Βαρλάς, «Η διαμόρφωση της προσφυγικής μνήμης», στο: Γ. Τζεδόπουλος (επιμ.), *Πέρα από την καταστροφή. Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, εκδ. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Αθήνα 2003, σσ.148-174.
- Μ. Βεργέτη, *Από τον Πόντο στην Ελλάδα. Διαδικασίες διαμόρφωσης μιας εθνοτοπικής ταυτότητας*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1994.
- Β. Βλασίδης, «Η προσφυγική αποκατάσταση στη Μακεδονία: Οι απόψεις του ελληνικού τύπου», στο: Ι. Κολιόπουλος – Ι. Μιχαηλίδης (επιμ.), *Οι πρόσφυγες στη Μακεδονία. Από την τραγωδία στην εποποιία*, εκδ. Μίλητος, Αθήνα 2009, σσ. 38-55.
- Χρ. Γιανναράς, *Τόπος του ανοίκειου τρόπου, η Ελλάδα του 2014*, εκδ. Ιανός Αθήνα 2015.
- Γ. Γιανουλόπουλος, *Η ευγενής μας τύφλωσις. Εξωτερική πολιτική και εθνικά θέματα από την ήττα του 1897 έως την Μικρασιατική καταστροφή*, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 1999.
- Θ. Γκλαβέρης, *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης. Μια αναδίφηση στη διαχρονική του πορεία*, εκδ. Ιδιωτική, Θεσσαλονίκη 1998.
- Δήμος Χαλκηδόνος, *Δημοτικές Ενότητες*, <https://dimoschalkidonos.gr>, Ημ. προσπέλασης 31.08.2022.
- Επίσκοπος Φαναρίου Αγαθάγγελος κ.ά., *Ιερά λείψανα αγίων της καθ' ημάς ανατολής στην Βενετία*, εκδ. Αποστολική Διακονία, Αθήνα 2005.
- R. Hirschon, *Κληρονόμοι της Μικρασιατικής καταστροφής: η κοινωνική ζωή των προσφύγων στον Πειραιά*, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 2006.
- Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, *Το Ενοριακό ποιμαντικό έργο στη σύγχρονη κοινωνία: εγχειρίδιο οργάνωσης και δράσης*, εκδ. Κλάδος εκδόσεων της Επικοινωνίας και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2007.
- Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, «Συμπλήρωση 100 ετών από την Μικρασιατική Καταστροφή», *Εγκύκλιος* 3063, Αριθμ. Πρωτ. 4009/25-08-2022.
- Κ. Κατσάνης, «Το προσφυγικό ζήτημα», στο: Α. Λιάκος (επιμ.), *Το 1922 και οι πρόσφυγες, μια νέα ματιά*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2001, σσ. 125-170.
- Κοινωνία των Εθνών, *Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα*, εκδ. Τροχαλία, Αθήνα 1997.
- Α. Κολιαδήμου, *Οι πρόσφυγες στο νομό Πέλλας 1912-1967*, εκδ. Επίκεντρο, Αθήνα 2018.

- V. Kontaxakis – Th. Papaslanis, «Suicide in Greece: 2001-2011», *Psychiatriki* 24, (3), (2013), σσ.170-174.
- Μ. Κωνσταντινίδης, *Η Μεσημβρία του Ευζείνου*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1945.
- Κ. Κωτσιόπουλος, *Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού*, εκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2017.
- Γ. Λαμπιδής, *Οι πρόσφυγες του 1922. Η προσφορά τους στην ανάπτυξη της χώρας*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992.
- Μ. Μαραβελάκης – Α. Βακαλόπουλος, *Οι προσφυγικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Θεσσαλονίκης*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993.
- Γ. Μαυρογορδάτος, «Ο διχασμός ως κρίση εθνικής ολοκλήρωσης», στο: Δ. Τσαούσης (επιμ.), *Ελληνισμός και Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί βιωματικοί άξονες της Νεοελληνικής Κοινωνίας*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1983, σσ. 69-78.
- Μητρ. Δράμας Διονύσιος, «Η αναγκαιότητα της κοινωνίας των πιστών», στο: *Η ενορία ως κοινωνία πιστών και ως σώμα Χριστού : χρονικόν, εισηγήσεις, πορίσματα Ιερατικού Συνεδρίου της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας*, εκδ. Μέλισσα, Δράμα 1993, σσ.115-124.
- Μητρ. Ναυπάκτου Ιερόθεος Βλάχος, *Η ενορία ως θεραπευτική κοινότητα*, εκδ. Αποστολική Διακονία της Ελλάδος, Αθήνα 1995.
- Μητροπολίτης Σάρδεων Γερμανός, «Επισκοπικοί κατάλογοι των επαρχιών της βορείου Θράκης και εν γένει της Βουλγαρίας από της αλώσεως και εξής», *Θρακικά* 8, (1937), σσ. 110-189.
- Η. Moergenthau, *Η αποστολή μου στην Αθήνα*, εκδ. Τροχαλίας, Αθήνα 1994.
- Σ. Μουρατίδης, *Πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, Πόντου και Ανατολικής Θράκης στην Κέρκυρα (1922-1932)*, εκδ.Θεμέλιο, Αθήνα 2005.
- P. Nora, *Les Lieux de mémoire*, εκδ. Gallimard, Paris 1997.
- Α. Παπαδιαμαντόπουλος, *Ομιλία περί αγίων και λειψάνων αυτών*, εκδ. Παπαλεξανδρή, Εν Αθήναις 1874.
- Παρατηρητήριο Αυτοκτονιών, *Στατιστικά στοιχεία Παρατηρητηρίου Αυτοκτονιών*, <https://www.klimaka.org.gr/paratiritirio-aftoktonion-iounios-2020/>, Ημ. προσπέλασης 30.08.2022.
- Σ. Πελαγίδης, *Η αποκατάσταση των προσφύγων στη Δυτική Μακεδονία (1923-1930)*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1993.
- Σ. Πελαγίδης, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997.
- D. Pentzopoulos, *The Balkan exchange of minorities and its impact on Greece*, εκδ. Mouton&Co, Paris 1962, σσ. 60-61.
- Σ. Πλουμίδης, *Εθνοτική συμβίωση στα Βαλκάνια. Έλληνες και Βούλγαροι στη Φιλιππούπολη 1878-1914*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2006.
- Πρεσβύτερος Ευάγγελος Παχυγιαννάκης, *Ενορία και μονή στην εκκλησιαστική παράδοση*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1993.
- Σ. Προϊκάκη – Ε. Κοτσίκου – Γ. Λάμπρου, «Οι επιπτώσεις της Ελληνικής οικονομικής κρίσης στους δείκτες δημόσιας υγείας. Γεννήσεις, θνησιμότητα και αυτοκτονίες», *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής* 34, (4), (2017), σσ. 533-544.
- Πρωτ. Γεώργιος Μεταλληνός, *Ενορία: Ο Χριστός εν μέσω ημών*, εκδ. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 1990.
- Πρωτ. Γεώργιος Μεταλληνός, *Ελληνισμός Μετέωρος*, εκδ. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 1992.

- Πρωτ. Πολύβιος Πέτρου, «Ενορία. Πως πρέπει να λειτουργεί θεολογικά και εκκλησιαστικά», *Ομιλία στο πλαίσιο της Γ' Συνάντησης του Επιμορφωτικού Σεμιναρίου Κλήρου της Ιεράς Μητροπόλεως Μόρφου*, 28 Φεβρουαρίου 2013.
- Σ. Ριζάς, *Το τέλος της Μεγάλης Ιδέας. Ο Βενιζέλος, ο αντιβενιζελισμός και η Μικρά Ασία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2015.
- Ι. Σαρηγιαννίδης, *Προφορική και γραπτή παράδοση της εκκλησιαστικής και πνευματικής ζωής των προσφύγων και μη, περιφέρειας Θεσσαλονίκης. Η κωμόπολη Άγιος Αθανάσιος*, Ανέκδοτη Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2002.
- Γ. Σεφέρης, *Δοκιμές*, τόμ. Β, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1974.
- Ε. Σκοπετέα, *Το πρότυπο βασίλειο και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του Εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, εκδ. Πολύτυπο, Αθήνα 1988.
- Δ. Τσιριγώτης, *Η Ελληνική στρατηγική στην Μικρά Ασία 1919-1922. Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία και εξωτερική πολιτική*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010.
- Υπουργείο Εξωτερικών, *Συνθήκη ειρήνης μεταξύ των Συμμάχων και συνησπισμένων Δυνάμεων και της Βουλγαρίας: μετά του προσθέτου πρωτοκόλλου, υπογραφείσα εν Νειγύ τη 14-27 Νοεμβρίου 1919*, εκδ. Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Εν Αθήναις 1919.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Δρ. Ιωάννης Γ. Σαρηγιαννίδης:

Διδάκτορας του Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του ΠΑ.ΜΑΚ. (2016), και Μεταδιδακτορικός ερευνητής του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού του Α.Π.Θ. (2020). Αποφοίτησε από την Θεολογική Σχολή της Θεσσαλονίκης (1996).

Από το ακαδημαϊκό έτος 2021 υπηρετεί ως Ε.ΔΙ.Π. στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού του Α.Π.Θ.

Ασχολείται με την τέχνη της αγιογραφίας από το 1989 με πρώτο δάσκαλό του τον Αγιορείτη μοναχό Μελέτιο Συκεώτη. Διεύρυνε τις γνώσεις του στην αγιογραφία στην Ιερά Μονή Ξενοφώντος, στην Ιερά Μονή Μεταμορφώσεως Νικητών στην Καβάλα, στην Ιερά Μονή Αρχαγγέλων Αριδαίας κ.α. Έχει λάβει μέρος σε ομαδικές και ατομικές εκθέσεις και έργα του βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές εντός και εκτός Ελλάδας.